

Bijlage HAVO
2022

tijdvak 2

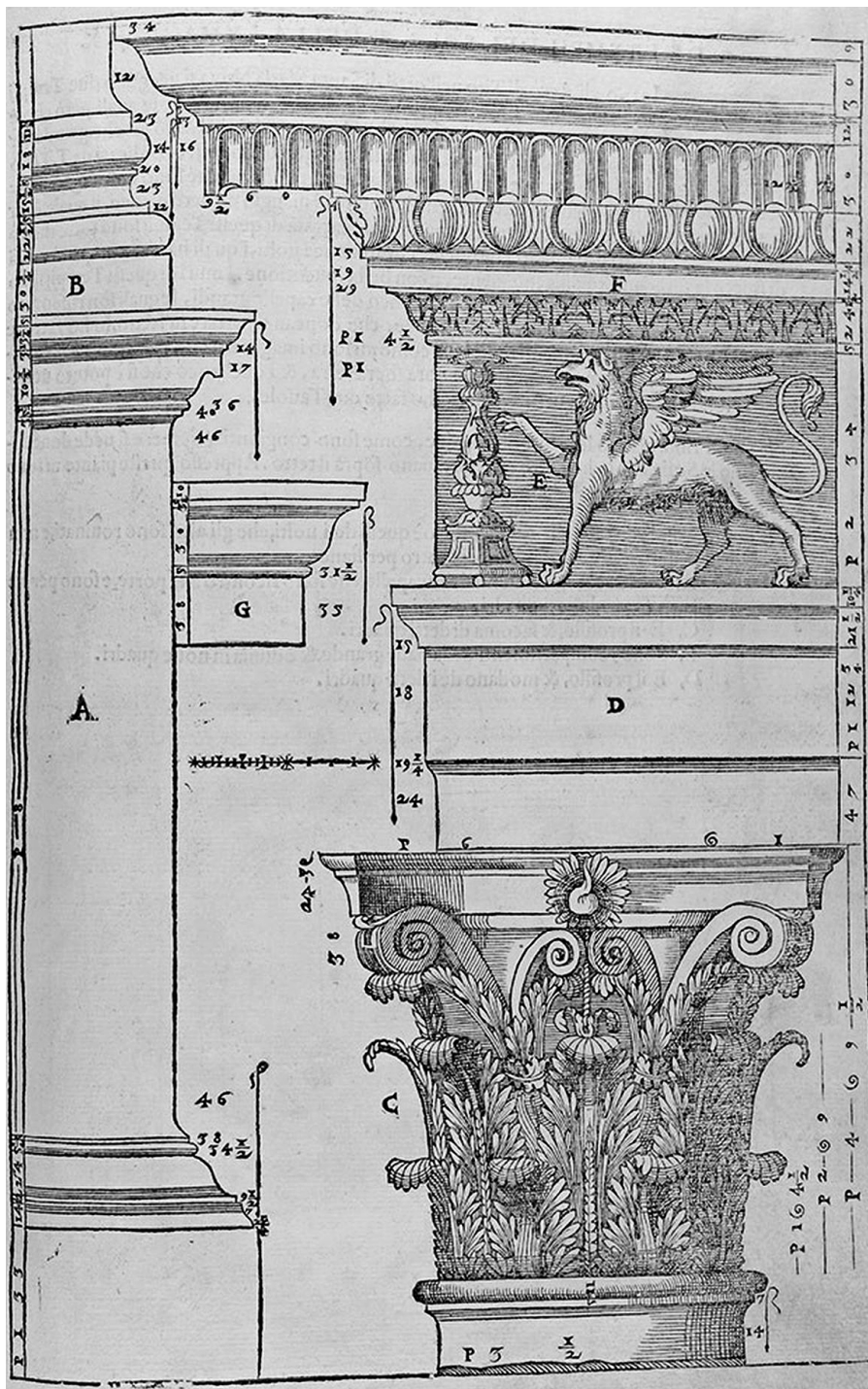
geschiedenis

Bronnenboekje

Vroegmoderne tijd

bron 1

Pagina uit het boek van de architect Andrea Palladio (1508-1580):

Toelichting:

Palladio maakt tijdens zijn rondreis door Italië schetsen van Romeinse zuilen en gebouwen en neemt de afmetingen op. Deze schetsen gebruikt hij voor zijn eigen ontwerpen.

bron 2

In 1607 vestigen Engelse kolonisten zich bij Chesapeake Bay, aan de noordoostkust van Amerika. Een van de kolonisten, John Smith, schrijft na enkele maanden hierover in een brief aan een vriend in Engeland:

Ons fort werd daarna omheind en alle mannen waren in goede gezondheid en comfortabel; dit hield helaas maar even stand vanwege onverenigbare karakters. De president¹⁾ en kapitein Gosnold en de rest van de raad waren ontevreden over elkaars handelen; zelfs zo erg dat zaken onverstandig werden aangepakt, zodat de toestand niet goed was en ook niet veilig. En door het harde optreden van de president, waarbij de rest van raad verdeeld was over zijn leiderschap (...) werden we geplaagd door honger en ziektes. Het was zo erg dat de levenden nauwelijks de doden konden begraven. We hadden behoefte aan voldoende levensmiddelen van kwaliteit, vooral omdat we elk vier van de vijf nachten op wacht moesten staan op onze drie verschansingen (...): de voorraden, de aquavit [sterke drank] en andere middelen die we nodig hadden, werden door de president voor zichzelf en zijn vertrouwelingen gehouden.

noot 1 Dit is Edward Maria Wingfield, die is aangesteld als de president van de kolonie in Chesapeake Bay.

bron 3

In 1794 doet Herman Willem Daendels een oproep:

Daendels, generaal-majoor (van de brigade) bij het Franse leger, aan zijn Gelderse en Overijsselse landgenoten! Ontwaakt mijne waarde landgenoten. De tijd is gekomen dat wij ons zelf moeten verlossen van de slavernij waaronder het land en vooral de boerenstand zo lang gezocht heeft. Aarzel niet de wapens op te pakken en u te ontdoen van uw drosten, hoofdschouten, richters, ambts-jonkers, schouten, collecteurs, pachters¹⁾ en andere beulen en bloedzuigers. (...) Ik en andere Gelderse en Overijsselse jongens, die onder de Fransen het kunstje van de oorlog geleerd hebben, staan gereed. U zult binnenkort zien hoe die mooi-gepoederde officiertjes en soldaten op de loop gaan voor boerenjongens in hun linnen kielen.

noot 1 Verschillende machthebbers op het gebied van orde, rechtsspraak en belastingen.

Toelichting:

Herman Willem Daendels is de zoon van de stadssecretaris van Hattem in Gelderland. Hij vlucht in 1787 naar Frankrijk nadat hij kritiek heeft geuit op het beleid van de regenten en de stadhouder in de Republiek.

bron 4

In 1829 verbiedt het Britse bestuur in India *Sati*, een religieus gebruik onder sommige Hindoes, waarbij een weduwe levend wordt verbrand op de brandstapel van haar overleden man. Een groep Hindoes schrijft hierna in een petitie aan de Britse gouverneur-generaal:

We horen met verbazing en verdriet dat de afschaffing van de praktijk van Sati wordt verdedigd door te beweren dat er geen wet over bestaat: een gedachte die wordt verspreid door een groep Hindoes die zich van de religie van hun voorvaderen heeft afgekeerd, die zichzelf heeft vervuild met verboden eten en drinken uit de Europese samenleving. En zij zet zich in om u wijs te maken dat er geen wet is over het ritueel van Sati en dat alle intelligente en geschoolde Hindoes het eens zijn met de afschaffing ervan. (...) Maar wij leggen eerbiedig voor dat een kwestie zo gevoelig als deze, over de interpretatie van onze heilige boeken en het bestaansrecht van onze heilige gebruiken, niemand behalve pundits [Hindoe geleerden] en brahmanen [Hindoe priesters] geconsulteerd mogen worden.

bron 5

In 1845 krijgt James Graham, de minister van Binnenlandse Zaken een verslag¹⁾ met daarin een brief van een fabriekseigenaar:

Het is mijn bedoeling om de werktijd verder te verminderen tot tien en een half uur (...). Ik merk dat de arbeiders met meer energie en geest werken; ze zijn vrolijker en blijer. Alle argumenten die ik lange tijd heb gehoord tegen werktijdvermindering zijn gebaseerd op een rekenkundige vraag - als een elf-urige werkdag zoveel productie oplevert, wat levert twaalf of vijftien uur dan op? Dit is een juiste vraag voor de stoommachine (...), maar probeer dit voor een paard, en je zult merken dat hij niet kan concurreren met de motor, omdat hij tijd nodig heeft om te rusten en te eten.

noot 1 Door de regering aangestelde inspecteurs zenden twee maal per jaar een verslag van hun inspecties van fabrieken naar het ministerie van Binnenlandse Zaken. De brief van de fabriekseigenaar komt uit het verslag van de periode van 30 september 1844 tot 30 april 1845.

bron 6

De katholieke schrijver Gerard Brom (1882-1959) herinnert zich over zijn studententijd in Utrecht:

In Utrecht trokken katholieke studenten er niet zoals in Amsterdam op uit om huis aan huis in volksbuurten propaganda bij de verkiezingen te maken, maar ik heb wel bij de uitbreiding van het kiesrecht huisbezoeken gedaan voor het werven van nieuwe kiezers onder arbeiders die zich moeilijk lieten overtuigen.

bron 7

Op 28 maart 1933 stuurt de partijleiding van de NSDAP een instructie naar lokale partijafdelingen:

Actiecomités moeten streng controleren in hoeverre [Duitse] kranten deelnemen aan de voorlichtingscampagne tegen het afschuwelijke haatzaaien door Joden in het buitenland. Als kranten dat niet of maar in beperkte mate doen, dan moet erop worden toegezien, dat zij ogenblikkelijk worden verwijderd uit ieder huis waar Duitsers wonen. Geen enkele Duitser of Duitse zaak moet in zulke kranten nog advertenties plaatsen. Die kranten moeten openlijk worden veracht. Zij zijn geschreven voor Joden, maar niet voor het Duitse volk.

bron 8

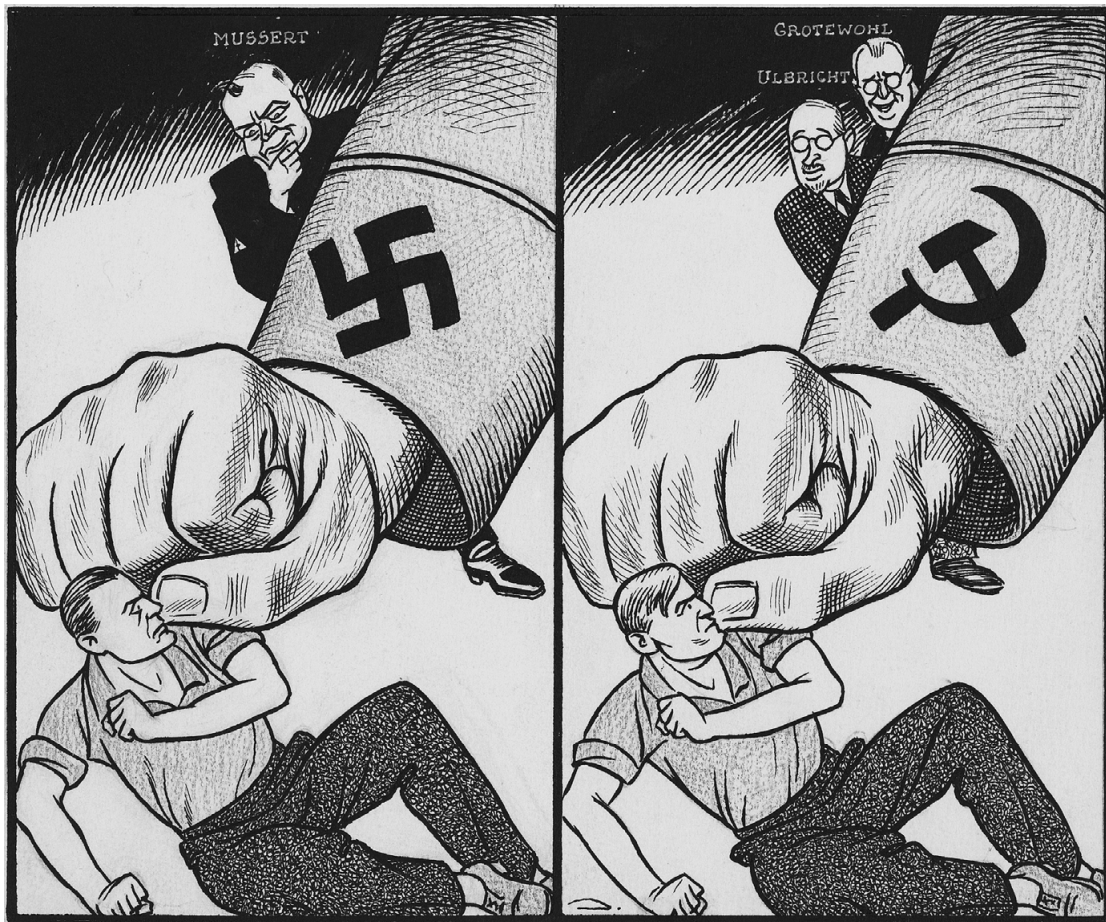
Generaal Lucius Clay is in 1946 de plaatsvervangend militair gouverneur van de Amerikaanse bezettingszone in Duitsland. Hij schrijft in een verslag aan de Amerikaanse regering:

We zijn ervan overtuigd dat de bevolking in de Russische bezettingszone ongeveer 1500 calorieën per dag te eten krijgt en dat dit zeker zo blijft tot de volgende oogst. In de Amerikaanse bezettingszone hebben we vooral ingezet op de democratische ontwikkeling (...). Hierdoor heeft de Communistische Partij hier maar weinig bereikt. Het is echter niet zo moeilijk een keuze te maken tussen communist worden op 1500 calorieën per dag of een aanhanger van de democratie worden op 1000 calorieën¹⁾.

noot 1 De energiebehoefte van een gemiddeld mens is ongeveer 2000 calorieën per dag.

bron 9

Naar aanleiding van de arbeidersopstand in de DDR verschijnt op 23 juni 1953 deze prent van L.J. Jordaan in het dagblad *Het Parool*:

Toelichting:

Bij het linkerdeel van de prent:

Onder de prent staat: Amsterdam, februari 1941, waarmee Jordaan verwijst naar een staking die in februari 1941 onder arbeiders in Amsterdam uitbreekt.

De man achter de arm is Mussert, de leider van de Nederlandse partij NSB (Nationaal Socialistische Beweging).

Bij het rechterdeel van de prent:

Onder de prent staat Berlijn, juni 1953.

De mannen achter de arm zijn Ulbricht en Grotewohl, leiders van de DDR.

bron 10

In de *Volkscrant* van 21 oktober 1953 staat in een artikel over een voorstel van Carl Romme, de fractieleider van de Katholieke Volkspartij (KVP):

Prof. Romme heeft vanmiddag in de Tweede Kamer namens de KVP-fractie voorstellen gedaan, die zeer belangrijke gevolgen kunnen hebben voor de arbeiders en de middenstand. Hij verdedigde een nieuw systeem voor het vaststellen van de lonen. Daardoor zou het in 1954 mogelijk worden om in de sectoren van het bedrijfsleven (...) de lonen niet slechts 5 procent te verhogen, maar met 6, 7 of 8 procent. Het voorstel werd in een – ongekend lange – motie Romme verder uitgewerkt. (...) De katholieke fractieleider heeft bij dit Kamerdebat dus meteen de knuppel in het hoenderhok gegooid.

bron 11

Deze prent van Peter van Straaten verschijnt op 4 december 1969 in het dagblad *Het Parool*:

Toelichting:

In het midden van de prent staat 'koop, koop, koop, koop, koop, koop, koop'.
Op de gevel rechts staat 'INGANG, hedenavond verkoop tot 21 uur'.

bron 12

In 2005 schrijft Thera van Osch in de nieuwsbrief van de stichting *Zij/Hij in beeld*:

Gangsta rap is een muzikale subcultuur die een criminele, gewelddadige en vrouwonvriendelijke levensstijl van drugdealers, straatbendes en pooiers verheerlijkt. Kinderen en jongeren worden al vanaf heel jonge leeftijd overstelpt met ranzige clips die gangsta rap dag-in-dag-uit verspreiden via de muziekstations van MTV, the Box en TMF. Gangsta rappers dragen het beeld uit dat je met crimineel geweld en drugshandel een leven van glitter en glamour kunt bereiken. Omringd door zwoele vrouwen lopen ze rond in dure merkkleding, behangen met overdadige sieraden. Ze rijden doelloos rond in luxe auto's of drinken champagne in exotische villa's met zwembaden. (...) Sinds kort begint de gangsta rap ook door te dringen in videospelletjes. De gangster rapper "50 Cent" is inmiddels al verheven tot hoofdrolspeler in een nieuwe gewelddadige videogame. Hierdoor kunnen kinderen en jongeren zich nog beter inleven in het vunzig gedrag van de macho, die met misdaad en geweld de top bereikt en een luxelevens kan leiden.